

TIVOLI VREDEN BURG

Donderdag 11 mei 2017

TivoliVredenburg - Pandora - 21.00 uur

Serie Lang leve Duitsland!

INSOMNIO

Michaels Reise

Paul Hübner, trompet (Michael)

Merve Kazokoğlu, bassethoorn (Eva)

Lars Wouters van den Oudenweijer en Fie Schouten,
klarinet, bassethoorn (zwaluwpaar)

Jana Machalet, altfluit

Kevin Fairbairn, trombone, tenortuba

Pauline Post, synthesizer 1

Dante Boon, synthesizer 2

Vitaly Medvedev, slagwerk

Ruud Roelofsen, slagwerk

Ulrich Pöhl, klankregie

Maarten Houdijk, geluidstechniek

Karlheinz Stockhausen 1928-2007

Telemusik (1966)

Donnerstag, uit: *Licht* - tweede bedrijf

Michaels Reise um die Erde (1978-1980)

Zingende monniken en een helder inzicht

In de herfst van 1977 werkt Stockhausen in Kyoto aan de voltooiing van *Jahreslauf*, een opdrachtwerk voor het Nationaal Theater van Tokio, voor gagaku-instrumenten zonder elektronica. Terwijl hij zit te componeren hoort hij het gezang van monniken uit een naburige tempel. Plotseling realiseert hij zich dat alle muzieken van de wereld verwant zijn - de verschillen tussen westerse, Arabische, Indiase en Aziatische muziek schuilen enkel in het gebruik van grotere of kleinere intervallen: in wezen bestaan er slechts verschillende dialecten van een en dezelfde muziektaal.

Stockhausen krijgt ter plekke de ingeving een zevendelig werk te schrijven op basis van één, veelgelaagde muzikale formule, rond het thema licht. Meteen al in Japan maakt hij een ruwe schets van de zogenaamde superformule, waarvan drie perso-

nages - Michael, Eva en Lucifer - elk een variant krijgen toebedeeld. Stockhausen stelt zich ten doel in vijftig jaar tijd zeven avondvullende opera's te componeren, voor elke dag van de week één. Als eerste schrijft hij *Donnerstag*, in 2003 is zijn cyclus voltooid.

Licht is voor Stockhausen een metafoor voor goddelijkheid. In zijn opera *Licht* streeft hij ernaar een kosmisch wereldtheater te creëren, waarin hij zijn levenslange overtuiging uitdraagt dat muziek en religie één zijn, gekoppeld aan de visie dat de mensheid in wezen muzikaal is. Dit wereldtheater speelt zich niet alleen af op de aarde, maar ook in de werelden daarbuiten. Het houdt zich bezig met het lot van de mensheid, de aarde en de kosmos, in overeenstemming of confrontatie met de spirituele wezens Michael, Lucifer en Eva.

De Drieuldigheid van Michael, Lucifer en Eva

Michael is de 'Scheppende engel van ons universum' en vertegenwoordigt de progressieve krachten van de ontwikkeling. Lucifer is zijn rebellerende tegenstrever en Eva werkt aan een vernieuwing van de 'genetische kwaliteit'. Door de wedergeboorte van de mensheid zal deze daarna een muzikaler karakter hebben. Michael, Lucifer en Eva hebben in de opera's elk drie vormen: als zanger (tenor, bas, sopraan), als instrument (trompet, trombone, bassethoorn) en als lichaam (dansers). Stockhausen onderzoekt de betekenis van de zeven dagen van de week in verschillende culturen en esoterische tradities en ontwerpt een algeheel plan voor de opzet van *Licht*. Maandag is de dag van Eva; op dinsdag gaan Michael en Lucifer een confrontatie aan, op woensdag werken de drie wezens samen; donderdag is de dag van Michael; op vrijdag vindt de verzoeking van Eva door Lucifer plaats; zaterdag is de dag van Lucifer en zondag de dag van de mystieke eenwording tussen Michael en Eva.

De componist bedenkt zelf het plot, het libretto (enkele uitzonderingen daargelaten) en de enscenering, waarbij elke dag tevens gekoppeld is aan bepaalde kleuren, symbolen, planten, dieren, zintuigen en elementen. Waar Wagner met zijn *Ring* een Gesamtkunstwerk nastreefde, gaat Stockhausen in *Licht* nog een stapje verder: alle muzikale en theaterbouwstenen worden opgevat als één geheel - van gezang, instrumentale muziek, elektronische klanken, beweging, kostuums tot aan de belichting toe.

Stockhausen baseert zijn hele, zevendelige cyclus op de superformule, een combinatie van drie individuele formules: Michael heeft een dertientonige; Eva een twaalftonige en Lucifer een elftonige. Deze formule bepaalt het ritmisch, melodisch, dynamisch en timbraal verloop van de opera's, niet alleen muzikaal, maar ook scenisch. Om zoveel mogelijk klankkleuren te realiseren koppelt Stockhausen de verschillende instrumenten vaak aan elektronica, om aldus de klanken te kunnen beïnvloeden en vervormen. Als eerste voltooide Stockhausen *Donnerstag aus Licht*, die in 1981 in La Scala in Milaan in première ging. Hieruit klinkt vandaag het tweede bedrijf, 'Michaels Reise um die Erde'.

Michaels Reise um die Erde

Donnerstag is gewijd aan Michael, die de scheppende kracht vertegenwoordigt. De opera bestaat uit een groet, drie bedrijven en een afscheid. De aartsengel neemt een menselijke gestalte aan om te ontdekken hoe het voelt een mens te zijn. In het eerste bedrijf wordt Michaels jeugd beschreven, die verrassende overeenkomsten vertoont met Stockhausens eigen leven.

Michael is de zoon van arme ouders en krijgt de liefde voor muziek en kunst mee van zijn moeder (Eva). Na een zenuw-inzinking wordt zij opgesloten in een krankzinnigengesticht, waar zij door een arts wordt gedood. Zijn vader (Lucifer) is een schoolmeester die Michael leert bidden en jagen, hij sneuvelt aan het front. Michael wordt verliefd op Maan-Eva, half mens half vogel, een van de verschijningsvormen van Eva. Aan het eind van deze akte doet Michael drie examens, als zanger, als trompettist en als danser. De jury is diep onder de indruk van zijn talent en hij wordt met triomfgeschal toegelaten tot het conservatorium.

Dan begint het tweede bedrijf, eigenlijk een verkapt trompetconcert. Michael maakt met zijn instrument een muzikale reis om de aarde, alvorens hij in de laatste akte terugkeert naar de hemel. Hij speelt in een roterende bol onder een sterrenhemel. Onderweg doet hij zeven 'stations' aan, die elk de klanksfeer van de bezochte plaats reflecteren: Duitsland, New York, Japan, Bali, India, Centraal-Afrika en Jeruzalem. Michael converseert / concerteert met de overige instrumentalisten aan de voet van de globe, zij representeren de wereld.

De trompettist is behangen met allerhande dempers, zodat hij een indrukwekkend scala aan klankkleuren produceert. Zijn muzikale formule begint met relatief eenvoudige, signaalachtige motieven, tegen een fond van diffuse klanken van het ensemble. Zijn partij wordt steeds kleurrijker, virtuozier en extravaganter, tot zij in schijnbaar onsamenhangende fragmenten uiteenspat.

Aangekomen bij het zesde station (Centraal Afrika) hoort hij in de verte een bassethoorn (het instrument van Eva en Maan-Eva). Michael draagt de wereld op in omgekeerde richting te gaan draaien en bereikt het zevende en laatste station (Jeruzalem). Dan verschijnt Eva en hun beider muzikale formules verstrengelen zich in elkaar, tot ze elk de formule van de ander spelen. Alles eindigt in Michaels 'hemelvaart'. De klanken van de trompet en de bassethoorn cirkelen rond elkaar tot ze eindigen in een gezamenlijke triller die wegsterft in een unisono gespeelde G.

Thea Derks

Paul Hübner studeerde trompet bij Malte Burba en Mike Svoboda in Mainz en Basel en was lid van de International Ensemble Modern Academy in 2009/2010. Als uitvoerder, componist en improvisator is hij toegewijd aan nieuwe en experimentele muziek en geeft concerten in Duitsland en daarbuiten, zowel in

vooraanstaande ensembles als in de rol van solist. Intensieve samenwerking met componisten om nieuwe werken bij te dragen aan het repertoire voor zijn instrument is een centraal deel van zijn activiteit, evenals het ontdekken van nieuwe geluiden en vormen in zijn eigen composities en improvisaties. Afgelopen jaar trad hij op als solist in de gelauwerde nieuwe productie van Karlheinz Stockhausens opera *Donnerstag* uit *Licht* in Basel. Paul Hübner won diverse prijzen bij uiteenlopende nationale (Duitse) en internationale concoursen.

Insomnio, in 1997 opgericht, presenteert verrassend nieuw werk tegen een achtergrond van 20ste eeuwse repertoire. Insomnio wordt geroemd vanwege haar aanstekelijke en virtuoze spel, waarbij met grote passie complexe partituren inzichtelijk worden gemaakt voor publiek. Vanuit de overtuiging dat hedendaagse muziek een belangrijke levensader is voor de klassieke muziekpraktijk, voert Insomnio werk van tijdgenoten uit. Het laat zien dat de nieuwste noten verrassend, verfrissend en inspirerend zijn en toegang geven tot een grenzeloze wereld. De allernieuwste muziek plaatst het ensemble naast ijkpunten uit het gerenommeerde 20ste eeuwse repertoire. Insomnio stond de afgelopen jaren op diverse podia voor actuele muziek in binnen- en buitenland. Het ensemble was te horen op festivals in o.a. Engeland, Duitsland, Spanje, Indonesië, Zuid-Afrika en China. De eerste cd van het ensemble, *Insomnio*, won in 2011 de Preis der Deutschen Schallplattenkritik. De cd *Pierrot to Marteau* verscheen een jaar later, tegelijk met een dvd met een documentaire over de samenwerking van het ensemble met Pierre Boulez. Insomnio bestaat uit een vaste kern van 18 solisten (strijkers, hout- en kopers- blazers, piano, slagwerk en tokkelinstrumenten) en wordt geleid door chef-dirigent Ulrich Pöhl en artistiek leider Ildse Bakker.

Dit is het laatste concert in de Insomnio-serie Lang leve Duitsland. Komend seizoen keert Insomnio in de series Vier keer Actueel (18 januari 2018, Ligeti-programma) en Middagconcerten (19 april 2018 - Mahler V in kleine bezetting) terug. Zie onze website voor alle details. Ook werkt Insomnio 5 november mee (samen met o.a. het Nederlands Kamerkoor en Zangschool Utrecht) aan 'Waarheen, Waarvoor', een nieuw eigentijds requiem, waarbij het libretto is gebaseerd op interviews met bewoners van de oude volksbuurten van Utrecht over de thema's van de verschillende delen van het requiem.

TIP! Nieuw Amsterdams Peil met Gerrie de Vries, mezzosopraan en een Inleiding door Connie Palmen Robert Zuidam - Uwe Ieipe mastdramnis Donderdag 25 mei - 21.00 uur - Podium (!) Grote Zaal 'Zuidams noten zijn enorm raak, hij weet hoe tekst, muziek & theater samen te smeden.' - *Het Parool*